

CLASICI AI LITERATURII UNIVERSALE

ÉMILE ZOLA

La „Paradisul femeilor”

Traducere din limba franceză și note de
SARINA CASSVAN

Prefață de
LILIANA ANGHEL

CORINT

În noaptea aceea fata nu fu în stare să doarmă. Își dădea seama de neputința ei. Nu le putea aduce vreo ușurare nici măcar alor săi. Trebuia să asiste până la capăt la opera de nebiruit a existenței care răspânda moarte drept sămânță a vieții. Nu se mai zbătea, accepta această lege a luptei; dar sufletul ei de femeie se umplea de o duioșie frățescă și plină de jale la gândul omenirii în suferință. De ani de zile era prinsă ea însăși în mersul mașinii. Nu sângerase și ea? nu fusese strivită, gonită, târâtă în mocirla injuriilor? Și astăzi se mai înspăimânta câteodată când se simțea aleasă prin logica faptelor. De ce tocmai ea, atât de plăpândă? De ce mâna ei mică să atârne atât de greu, în centrul activității monstrului? Și forța care mătura totul o târa și pe ea, pe ea care trebuia să fie o revanșă? Mouret inventase acest mecanism de strivit lumea, a cărui funcționare brutală o indigna, semănase cartierul cu ruine, despuind pe unii, ucigând pe alții; și totuși îl iubea pentru măreția operei sale, îl iubea și mai mult la fiecare abuz al puterii lui în ciuda valului de lacrimi care o îneca, văzând mizeria celor învinși.

XIV

Strada 10 Decembrie, nouă-nouă, cu casele ei albe de culoarea cretei și cu ultimele schele ale unor clădiri întârziate, se iveau sub un soare limpede de februarie; un șir de trăsurile trecea într-un avânt de cuceritor prin ochiul de lumină, care învinsese întunericul și umezeala vechiului cartier Saint-Roch, iar între strada Michodière și strada Choiseul era o îmbulzeală ca de răscoală; o mulțime înfierbântată de reclamele ce se făcuseră timp de o lună de zile se înghețuie strivindu-se, cu gura căscată, cu ochii pe sus, privind la monumentală fațadă a „Paradisului femeilor”, a cărei inaugurare avea loc în luna aceea, cu prilejul mării expoziții de albituri.

Era, în viața ei prosperă, ceva ca o vastă demonstrație de arhitectură policromă, poleită cu aur, care vestea lumii vuietul și strălucirea comerțului interior, atrăgând privirile ca o uriașă vitrină învăpăiată de culorile cele mai vii. La parter, pentru a nu întuneca

stofele din vitrine, decorația rămânea sobră: o temelie din marmură de un verde-marin; stâlpii de prin colțuri și pilaștrii sprijinitori erau acoperiți cu marmură neagră, a cărei rigiditate era îndulcită ici-colo de cornișe aurite; iar restul, cu geamuri mari, necositorite, în șasiuri de fier, geamuri ce deschideau perspectiva galeriilor și a holurilor către lumina străzii. Dar pe măsură ce vitrinele urcau, tonurile strălucitoare se aprindeau. Friza de la parter desfășura mozaicuri, o ghirlandă nesfârșită de flori roșii și albastre, alternând cu plăci de marmură, pe care erau săpate denumirile mărfurilor, încingeau colosul. Apoi baza primului etaj, din cărămizi emailate ce sprijineau din nou geamurile ferestrelor largi, până la friza alcătuită din pajuri aurite reprezentând stemele orașelor franceze, cu motive din teracotă, al căror smalț repeta culorile vii ale bazei. În sfârșit, sus de tot, friza acoperișului se încingea ca o înflorire aprinsă a întregii fațade, mozaicurile și faianțele reapăreau în culori mai calde, zincul streșinilor era dantelat și aurit, adăpostind socluri pe care se înșira un popor întreg de statui reprezentând marile cetăți industriale și manufacturiere ce își înălțau spre cer siluetele lor fine. Curioșii se minunau mai ales de poarta centrală, care se înălța ca un arc de triumf, decorată și ea cu un șir de mozaicuri, de faianțe, de teracote, având deasupra un grup alegoric al cărui aur proaspăt strălucea în soare, reprezentând Femeia înconjurată de un stol de amorași zâmbitori.

Către ora două, un pichet de ordine se ocupă de circulația mulțimii și de staționarea trăsurilor. Palatul fusese construit și ridicat ca un templu în cinstea nebuniei risipitoare a modei. Era stăpân și își arunca umbra peste un cartier întreg. Rana ce-i lăsase în coastă dărâmarea dughenei lui Bourras era atât de bine cicatrizată, încât zadarnic ai fi căutat locul aceluși neg vechi care l-ar fi urățit. Cele patru fațade se întindeau de-a lungul celor patru străzi fără niciun gol în superba lor izolare. Pe celălalt trotuar, magazinul „Vechiul Eibeuf” fusese închis, zidit ca un mormânt după obloanele care nu se mai ridicau, de când Baudu intrase într-o casă de bătrâni. Încetul cu încetul, roțile birjelor le stropeau, afișele le lipeau unele de

altele, înecându-le cu valul crescând al publicității ca o ultimă lopată de pământ aruncată peste vechiul comerț; și în mijlocul acestei fațade moarte, murdărite de glodul străzii, împetrițate de zdrențe, zguduite de vuietul parizian se întindea, ca un stindard înfipt într-un imperiu cucerit, un imens afiș galben, proaspăt, anunțând cu litere de-o șchioapă marea expoziție a magazinului „Paradisul femeilor”. S-ar fi zis că gigantul, după acele extinderi succesive, cuprins de rușine și de silă în fața acestui cartier unde se născuse modest și pe care îl sugrumase, îi întorcea spatele, lăsând în urmă noroiul ulițelor înguste, întorcându-și obrazul de parvenit către căile zgomotoase și însorite ale noului Paris. Acum se îngrășase, după cum îl înfățișa gravura reclamelor, asemenea căpcăunului din poveste gata să spargă norii cu umerii săi. În prim-planul acestei gravuri se vedeau Strada 10 Decembrie, Michodièrè și Monsigny care se lărgeau peste măsură ca și cum ar fi vrut să deschidă drumul clientelei din lumea întregă. Apoi urmau clădirile, din cale afară de voluminoase, privite în linie dreaptă, cu acoperișurile care treceau peste galeriile acoperite, peste golurile cu pereți de sticlă prin care se întrezăreau holurile, cu tot nesfârșitul lor care semăna cu un lac din sticlă și din zinc, strălucind în soare. De aici încolo, se întindea Parisul, dar un Paris micșorat, înghițit de casele din preajmă care păreau niște colibe și se risipeau într-un fum de hogeacuri nedeslușite; monumentele se topeau parcă: în stânga, două linii pentru catedrala Notre-Dame, în dreapta, un accent circumflex pentru Hôtel des Invalides, în fund, Panteonul, rușinat și pierdut, cât un bob de linte. Orizontul se prefacea în pulbere, nu mai era decât un cadru disprețuit, până la înălțimile din Châtillon, până la câmpia întinsă ale cărei depărtări învăluite în ceață aminteau de robie.

Mulțimea crescuse. Niciun magazin nu revoluționase până atunci orașul printr-o publicitate atât de zgomotoasă. Acum „Paradisul femeilor” cheltuia în fiecare an aproape șase sute mii de franci pe afișe, anunțuri, apeluri de toate felurile; numărul cataloagelor trimise depășea cifra de patru mii, iar pentru eșantioane se ciopârteau stofe

în valoare de o sută de mii de franci. Era o invazie perpetuă a zidurilor, a ziarelor, sunând în urechile publicului ca o monstruoasă trompetă de alamă care trâmbița fără încetare în cele patru colțuri ale lumii zvonul marilor vânzări. De aici înainte fațada aceasta, în fața căreia se strivea acum mulțimea, avea să fie reclama vie, cu luxul ei bălțat și aurit de bazar, cu marile vitrine unde era expus întregul poem al veșmintelor femeiești, cu emblemele sale strălucitoare pictate, gravate, cioplite, de la plăcile de marmură ale parterului și până la foile de tablă rotunjite în arc peste acoperișuri, desfășurând aurul banderolelor pe care numele magazinului se lăfăia în litere enorme, profilate pe albastrul cerului. Pentru a sărbători inaugurarea, se adăugaseră trofee, drapele, fiecare etaj era pavozat cu stindarde și steme ale principalelor orașe din Franța; iar sus de tot fâlfăiau în vânt steagurile popoarelor străine, agățate pe catarge. În sfârșit, în partea de jos, expoziția de albituri căpăta, pe fundalul vitrinelor, o intensitate orbitoare de ton. Nu se vedea nimic altceva decât alb, un trusou complet și un munte de cearșafuri la stânga, perdele așezate în formă de capelă și batiste în piramide la dreapta oboseau aproape privirea. Între mărfurile agățate deasupra ușii, bucăți de pânză, de bumbac și de muselină coborau asemenea unor prăbușiri de lavine. În picioare, gravuri îmbrăcate în niște foi de carton albăstrui reprezentau o mireasă și o doamnă în toaletă de bal, amândouă în mărime naturală, înveșmântate în stofe adevărate, în dantele și mătase, zâmbind cu gurile lor pictate. Gloata de gură-cască se reinnoia mereu, și în mulțimea uluită se deșteptau dorințe.

Dar ceea ce ațâța și mai mult curiozitatea în jurul „Paradisului femeilor” era o nenorocire de care vorbea tot Parisul. Magazinul „Patru sezoane”, marea întreprindere pe care Bouthemont o înfiripase abia de trei săptămâni alături de Operă, luase foc. Ziarele dădeau unele amănunte: se părea că focul se datora unei explozii de gaz, în timpul nopții; vânzătoarele îngrozite fugiseră în cămăși pe stradă, Bouthemont se purtase eroic, căci salvase cinci dintre ele, ducându-le în spinare. De altfel, pierderile enorme fuseseră acoperite și publicul începuse să dea din umeri, socotind că reclama

fusesse minunată. Dar pentru moment toată atenția se întorsese către „Paradisul femeilor”, intrigată de legendele ce se înfiripau, ocupată până la obsesie de aceste bazare a căror faimă luase un loc atât de important în viața publică. Mouret ăsta avea tot norocul! Parisul îi saluta steaua, venea să-l vadă teafăr, de vreme ce acum flăcările își luaseră sarcina de a-i doborî concurența la picioare, și începuseră de pe acum să-i calculeze câștigul sezonului, căci valul mulțimii care avea să se îmbulzească la ușa lui crescuse prin închiderea forțată a casei rivale. O clipă, Mouret avusese oarecari temeri, neliniștit de a simți ridicându-se împotriva lui o femeie, pe acea doamnă Desforges, căreia îi datora întrucâtva izbânda lui, îl enerva, de asemenea, diletantismul financiar al baronului Hartmann care investea capitaluri în ambele afaceri. Îl mai exaspera și faptul că nu avusese ideea genială pe care o avusese Bouthemont: acest ștregar fără scrupule adusese preotul Bisericii Madeleine, urmat de tot clerul, să-i binecuvânteze magazinele! Fusese o ceremonie extraordinară, o pompă religioasă care se plimbase de la secția de mătăsuri la aceea de mănuși. Dumnezeu căzut printre pantalonașii și corsetele femeilor; ceea ce însă nu împiedicase să ardă totul; dar ceremonia aceasta făcuse mai mult decât mii de anunțuri, atât de impresionată fusese clientela mondenă. Din clipa aceea, Mouret nu visa decât să-l aibă pe arhiepiscop.

Sunase ora trei la orologiul de deasupra porții, când înghesuiala după-amiezii începu: aproape o sută de mii de clienți se striveau prin galerii și holuri. Afară, trăsurile staționau de la un capăt la celălalt al Străzii 10 Decembrie; iar dinspre Operă, o altă masă de oameni ocupa fundătura unde urma să fie construit noul bulevard. Birjele de piață se amestecau cu trăsurile particulare, vizitiii așteptau pe lângă roți, caii nechezau, scuturându-și scânteierea zăbalelor încinse de soare. Șirurile se refăceau fără încetare în strigătele băieților, în îmboldirea animalelor, care împingeau fără de voie mulțimea, strângând rândurile, pe când alte trăsurile se adăugau mereu celor dinaintea lor. Pietonii alergau grămadă, speriați, către locurile de staționare, iar trotuarele erau negre de

lume în perspectiva drumului larg și drept care dispărea în zare. Și un vuiet urca printre casele albe, acest val de oameni se rostogolea în răsufllarea largă a Parisului ca o adiere lungă și duioasă, a cărei uriașă dezmiardare se făcea simțită.

În fața unei vitrine, doamna de Boves cu fiica ei Blanche priveau împreună cu doamna Guibal costumele semiconfecționate expuse.

— Ia te uită la aceste costume de pânză care se vând la nouăsprezece franci și șaptezeci și cinci!

În cartoanele lor pătrate, costumele, legate cu o fundă, erau în așa fel îndoite, încât să prezinte doar garniturile, brodate în albatru-roșu; în colțul fiecărui carton se afla o gravură care arăta costumul gata confecționat, purtat de o persoana tânără cu aere de prințesă.

— Doamne, dar nici nu merită mai mult, răspunse doamna Guibal. Abia când le ai în mână îți dai seama că nu sunt decât niște cârpe.

Deveniseră bune prietene de când domnul de Boves stătea ținut în fotoliu, reținut de crizele de gută. Soția o suporta pe iubită preferând ca lucrurile să se petreacă la ea acasă, căci prin aceasta câștiga ceva bani de buzunar, sume de care soțul se lăsa furat, având nevoie de îngăduința ei.

— Ei bine, să intrăm, zise doamna Guibal. Trebuie să le vedem expoziția. Mi se pare că ginerele dumitale ți-a dat întâlnire aici?

Doamna de Boves nu răspunse, cu privirea pierdută, distrată de șirul trăsurilor care își deschideau una câte una portierele, lăsând să coboare clientele.

— Da, răspunse în sfârșit Blanche, cu glasul ei molatic. Paul trebuie să vină să ne ia din sala de lectură pe la orele patru, când va ieși de la minister.

Era căsătorită de o lună și, după un concediu de trei săptămâni petrecut în sudul Franței, Vallagnosc revenise la minister. Tânăra

femeie era de pe acum planturoasă ca maică-sa, cu pielea buhăită și parcă mai îngroșată după căsătorie.

— Iat-o pe doamna Desforges! strigă contesa cu ochii la un cupeu care se oprise.

— O, Doamne! Ce spui? murmură doamna Guibal. După toate câte s-au întâmplat? Mai plânge poate încă după incendiul de la magazinul „Patru sezoane”.

Era, într-adevăr, Henriette, care, zărindu-le, înainta către ele cu voioșie, ascunzându-și înfrângerea sub masca aerelor sale mondene.

— O! Doamne! Da, am vrut să-mi dau seama. E mai bine să vezi cu propriii tăi ochi cum stau lucrurile, nu-i așa?... O! suntem tot atât de buni prieteni cu domnul Mouret, deși se zice că ar fi mânios din pricina interesului meu pentru acea firmă rivală... Cât despre mine, un singur lucru nu-i iert, acela de a fi favorizat căsătoria, știți, a celui Joseph cu protejata mea, domnișoara de Fontenailles...

— Cum? S-a și făcut? întrerupse doamna de Boves. Ce oroare!

— Da, draga mea, și numai pentru a pune călcâiul pe noi. Îl cunosc prea bine. A vrut să ne arate că fetele din lumea noastră nu sunt bune decât pentru a se căsători cu băieții lui de prăvălie.

Doamna Desforges se aprinsese. Rămaseră câteșipatru pe trotuar în mijlocul înghesuiei de la intrare, însă, puțin câte puțin, valul le împinse mai departe. Ele se lăsară purtate de curent. Trecură dincolo de ușă, luate parcă pe sus, fără să-și dea seama, vorbind mai tare, pentru a se auzi una pe alta. Acum cereau vești despre doamna Marty. Se spunea că bietul domn Marty, în urma unor violente scene conjugale, fusese lovit de megalomanie: se împărțăsea din plin din comorile pământului, golea mine de aur, încărcă roabe cu diamante și nestemate.

— Bietul om! răspunse doamna Guibal, el, cu hainele lui ponoșite, cu umiliința lui de om în goană după un salariu!... Și femeia?

— Își ruinează acum un unchi, răspunse Henriette, un biet om de treabă care, rămânând văduv, s-a mutat la dânsa. De altfel, trebuie să fie și ea pe aici... O vom vedea, cu siguranță.

Dar surpriza cea mare le opri în loc. Înaintea lor se înfățișau magazinele – cele mai vaste magazine din lume – cum glăsuiau reclamele. La ora aceea, marea galerie centrală pornea de la un capăt la celălalt, se deschidea spre Strada 10 Decembrie și strada Neuve-Saint-Augustin; în dreapta și în stânga, asemenea părților laterale ale bisericilor, galeriilor Monsigny și Michodière, ceva mai înguste, se întindeau și ele, neîntrerupte, de-a lungul celor două străzi. Din loc în loc, holurile se lărgeau creând răscruci între schelăriile metalice ale scărilor suspendate și ale punților aeriene. Tot interiorul fusese schimbat, soldurile se aflau pe Strada 10 Decembrie, mătasea – la mijloc, mănușeria ocupa în partea din fund holul Saint-Augustin; iar când îți ridicai ochii, din noul vestibul principal zăreai raionul așternuturilor, mutat de la o extremitate la cealaltă a etajului al doilea. Numărul enorm al raioanelor crescuse la cincizeci; unele, noi, aveau să fie inaugurate în ziua aceea; și, în sfârșit, altele, devenite prea importante, fuseseră pur și simplu dublate spre a ușura vânzarea; și în fața acestei creșteri neconținute a afacerilor, personalul angajat pentru noul sezon se urcase la trei mii patruzeci și cinci de salariați.

Ceea ce le oprise în loc pe aceste doamne era spectacolul minunat al mării expoziții de albituri. Mai întâi, în jurul lor, se afla vestibulul, un hol cu oglinzi strălucitoare, pardosit cu mozaicuri, unde teșghelele cu marfă ieftină atrăgeau mulțimea lacomă. Apoi galeriile se cufundau într-un alb strălucitor ca o atmosferă boreală, ca un ținut al zăpezii, descoperind infinite stepe de hermină, ca o îngrămădire de ghețari ce sclipeau în soare. Regăseai aici albul vitrinelor de afară, ceva mai viu, colosal, aprins de la un capăt la celălalt al enormei nave arzând cu flacăra albă a unui incendiu nestăvilit. Și numai alb, toate articolele albe ale fiecărui raion, o risipă de alb, un astru alb a cărui strălucire te orbea, fără să poți cuprinde amănunțele în mijlocul acestui alb fără seamăn. Dar ochii se deprindeau curând: la stânga, galeria Monsigny își întindea albele promontorii de pânze și stampe, stâncile albe de cearșafuri, de ștergare și batiste; la dreapta, galeria Michodière,

cu merceria, bumbăcăria și lenajurile, expunea, alături de construcțiile albe ridicate din nasturi de sidef, un mare decor format din șosete albe; o altă sală, acoperită cu molton alb, era scăldată într-un val de lumină. Focarul de lumină își arunca razele mai ales din galeria centrală, unde se aflau panglicile și fularele, mănușile și mătasea. Tejghelele dispăreau sub albul mătăsurilor și al panglicilor, mănușilor și fularelor. În jurul micilor coloane metalice se ridicau în falduri museline albe, înnodate ici-colo cu fulare albe. Scările erau împodobite cu draperii albe. Perdele de pichet și de bumbac, alternate, lunecau de-a lungul rampelor și înconjurau holurile până la etajul al doilea; și această învolburare a albului parcă prindea aripi, se agita și se pierdea spre culmi ca un zbor de lebede. Apoi albul se lăsa din bolți ca o ploaie de puf, o masă înzăpezită de fulgi mari: cuverturi albe, plăpumi albe, agățate, fluturau ca niște prapuri bisericești; jeturi lungi de dantele parcă stăteau să oprească un zbor de fluturi albi, cu zumzet nemișcat; din toate părțile fremătau dantele, ca niște fire de păianjen sub un cer de vară, umplând aerul cu răsuflarea lor albă. Dar minunea, altarul acestui cult al albului, se afla deasupra raionului de mătase, în holul cel mare: un cort alcătuit din perdele albe, care cobora din vitraj. Muselinurile, voalurile, ghipiurile de artă curgeau în valuri ușoare, în timp ce taturile brodate, foarte bogate, și bucățile de mătase orientală cu lameuri de argint serveau drept fundal acestui decor uriaș, alcov și tabernacul totodată. Ai fi zis că e un imens pat alb, a cărui maiestate feciorelnică își aștepta, ca în legende, prințesa albă, care avea să vină cândva, atotputernică, în vâlul ei de mireasă.

— O! extraordinar! repetau doamnele. De necrezut!

Și nu se mai săturau de această simfonie a albului pe care o executau materialele din întregul magazin.

Până acum Mouret nu mai făcuse nimic atât de măreț, era lovitura de geniu a artei sale de expozant. Sub prăbușirea acestor alburi, în aparenta dezordine a țesăturilor căzute ca din întâmplare din rafturile pustiite, exista o frază armonică, albul urmărit

și dezvoltat în toate tonalitățile lui, care năștea, creștea și se amplifică în orchestrația complicată a unei fugi de maestru, a cărei sonoritate neconținută ridică sufletul spre culmi din ce în ce mai înalte. Numai alb, dar niciodată același alb, ci toate nuanțele de alb, ridicându-se una deasupra celeilalte, împotrivindu-se, completându-se și ajungând până la strălucirea luminii. Totul pornea de la albul mat al stambei și al pânzei, de la tonurile mai închise ale flanelii și ale postavului; apoi veneau catifeaua, mătasea, satinul, o gamă crescândă, albul puțin câte puțin mai aprins, sfârșind în micile flăcări unduioase ale cutelor, apoi, luându-și zborul prin transparența perdelelor, devenea lumină vie cu muselinele, cu ghiapiurile, cu dantelele, cu tulerile mai ales, atât de ușoare, încât se pierdeau ca o notă extremă, în timp ce argintul bucaților de mătase orientală pornea cu o notă mai ridicată în adâncul uriașului alcov.

În vremea aceasta magazinele trăiau din plin, lumea asedia ascensoarele, se înghesuia la bufet și în sala de lectură, un adevărat popor călătorea în mijlocul acestor spații acoperite de zăpada albiturilor. Mulțimea aceasta semăna cu o pată neagră, pe care ai fi luat-o drept niște patinatori pe un lac polonez, în luna decembrie. La parter era o hulă întunecată, agitată de un reflux, unde nu se distingeau decât chipurile delicate și încântate ale femeilor. Printre deschizăturile schelărilor metalice, de-a lungul scărilor, pe punțile aeriene, era o ascensiune nesfârșită de figuri mici, rătăcite parcă printre crestele ninse. O căldură sufocantă de seră contrasta cu înălțimile înghețate. Vuietul de glasuri făcea un vacarm enorm, ca de fluviu care-și rostogolește sloiurile. Aurul risipit din belșug pe plafon, geamurile, în care erau săpate ornamente de aur și trandafirii auriți, păreau un soare puternic, arzând peste Alpii marii expoziții de albituri.

— Haideți, spuse, în sfârșit, doamna de Boves, trebuie, totuși, să înaintăm. Nu putem rămâne aici.

De când intrase, inspectorul Jouve, în picioare lângă ușă, nu o scăpase o clipă din ochi. Când se întoarse, privirile lor se încrucișară. Apoi fiindcă își reluase mersul, o lăsă să-l întreacă și o urmări de la distanță, fără a avea aerul că se mai ocupă de dânsa.

— Ia te uită! zise doamna Guibal, oprindu-se încă o dată la prima casă, printre îmbrâncelile mulțimii, e o idee drăguță, aceasta a violetelor!

Era vorba de o nouă primă a „Paradisului” oferită cumpărătoarelor, o idee a lui Mouret, care făcuse vâlvă prin ziare; mici buchete de violete, aduse cu miile de la Nisa și oferite clientelor, la cea mai neînsemnată cumpărătură. Lângă fiecare casă se aflau băieți de prăvălie în livrele care ofereau prima, sub supravegherea câte unui inspector. Și, încetul cu încetul, clientela se trezea împodobită cu flori, tot magazinul era plin de aceste flori de nuntă, toate femeile plimbau cu ele un parfum pătrunzător de floare.

— Da, răspuse cu invidie doamna Desforges, ideea nu e rea!

Dar în clipa când voiau să înainteze, auziră doi vânzători care făceau glume pe socoteala violetelor. Unul, slab, rosti:

— Așadar, se face căsătoria patronului cu premiera de la costume?

Iar altul, mic și gras, răspuse că nu se știe niciodată nimic, dar că florile fuseseră totuși cumpărate.

— Cum, zise doamna de Boves, domnul Mouret se căsătorește?

— E prima noutate, răspuse Henriette, care se prefăcea nepăsătoare. De altfel, toți trebuie să sfârșească astfel.

Contesa aruncase o privire pătrunzătoare către noua ei prietenă. Acum amândouă înțelegeau de ce venise doamna Desforges la „Paradisul femeilor”, în ciuda fricțiunilor rupturii. Cedase, fără îndoială, nevoii invincibile de a vedea și a suferi.

— Eu rămân cu dumneata, spuse doamna Guibal, a cărei curiozitate fusese brusc trezită. O vom regăsi pe doamna de Boves în salonul de lectură.

— Foarte bine, zise contesa. Eu am treabă la etajul întâi. Vii și tu, Blanche?

Și urcă împreună cu fiică-sa, pe când inspectorul Jouve, mereu în urmărirea ei, se îndreptă spre altă scară, pentru a nu-i atrage atenția. Celelalte două se pierdură în mulțimea compactă de la parter.